

GÖTEBORGS UNIVERSITET
Samhällsvetenskapliga fakulteten

Påverka och påverkas

*– om journalister och RSMHs Medieprojekt
(en delutvärdering)*

av Ann-Sofie Magnusson

doktorand vid JMG, Institutionen för journalistik och masskommunikation,
Göteborgs universitet och Vårdalinstitutet

Innehåll

Inledning.....	s 3
Om Medieprojektet – och journalister som målgrupp.....	s 5
Om utvärderingen.....	s 6
Vad Medieprojektet innebar – resultat.....	s 7
SANS	
– kurs på JMG.....	s 7
Psykiskt sjuka i media	
– konferens i Stockholm mars 2005.....	s 11
Journalister och RSMH-medlemmar	
– möten vid utbildningsdagar medlemmar i RSMH....	s 13
En balansakt kring öppenhet och hänsyn	
– om journalisters arbete kring psykisk sjukdom.....	s 16
Att möta påverkan och påverka möten	
– om Medieprojektet i intervjuerna.....	s 22
Diskussion.....	s 28
om utvärderingen.....	s 28
om resultaten.....	s 29
Referenser.....	s 33
Hemsidor.....	s 33
Bilaga	
Om undersökningens genomförande (urval, metod och analys).....	s 35

Inledning

Medieprojektet startades som en reaktion på den uppmärksamhet som gavs i medier i samband med våldshändelser 2003 – våldshändelser som kopplades samman med psykisk sjukdom hos förövarna. Vid RSMH, Riksförbundet för Social och Mental Hälsa, upplevde man en oro för att psykisk sjukdom kopplades samman med farlighet, något som kunde innebära att alla människor med psykisk sjukdom uppfattades som farliga. Man ville därför medverka till att nyansera bilden av psykisk sjukdom.

Arbetet i Medieprojektet sträcker sig mellan 2004 och 2006 och innefattar olika typer av aktiviteter. Den gemensamma nämnaren är mötet mellan psykisk ohälsa och medier – eller snarare medlemmar i RSMH och journalister.

I denna delutvärdering har sju journalister, som på olika sätt kommit i kontakt med Medieprojektet, intervjuats. De har inte bara uppmanats att berätta om Medieprojektet, utan också mer allmänt om sin syn på bevakning av frågor som handlar om människor med psykiska sjukdomar och/eller funktionshinder. Huruvida deras tankar om detta har påverkats av Medieprojektet kan man inte säkert veta. Oavsett vilket, så torde de vara av intresse för RSMH, men också andra, att ta del av och fundera vidare kring.

Den andra målgruppen för RSMH:s Medieprojekt är föreningens medlemmar. Lars Rönmark kommer att presentera en utvärdering som fokuserar på den delen av arbetet.

Om Medieprojektet – och journalister som målgrupp

Jan-Olof Forsén, ordförande i RSMH, skriver i förordet till rapporten *Mediebilderna av psykisk sjukdom och psykiatri i samband med våldsbrott* (Rasmussen och Höjer 2005) om rapporteringen i media om psykisk ohälsa. Det finns dels en inkännande och nyanserad rapportering, människor kommer fram på ett helt annat sätt än tidigare, dels oproportionerligt stor rapportering om våldsbrott begångna av människor med allvarlig psykisk sjukdom. Det senare leder till att en del människor med psykisk sjukdom är rädda för att gå ut i media. Med Medieprojektet vill RSMH medverka till en nyanserad bild kring psykisk ohälsa och sjukdom i media. Man vill påverka journalister – och man vill stärka medlemmar att våga medverka i media.

Rapporten i vilken Jan-Olof Forsén skriver förordet är ett av projektet i Medieprojektet. Två forskare från Örebro universitet undersöker bevakningen i DN (Dagens Nyheter), Aftonbladet och SVT:s nyhetsprogram Rapport månaden efter mordet på Anna Lindh och en liten flicka i Arvika. Resultaten presenterades förutom i rapporten också vid en konferens som RSMH anordnade i Stockholm i mars 2005. Vid konferensen deltog journalister, personal inom psykiatrisk verksamhet samt RSMH-medlemmar, cirka 130 personer totalt. På konferensen berättade bland annat medlemmar i RSMH om sin erfarenhet av psykisk sjukdom och att berätta om detta i media. Arvid Lagercrantz, numera journalist på SVT24 med mångårig journalistisk erfarenhet bland annat som chef på Sveriges Radio, berättade om sin egen upplevelse av psykisk sjukdom. Den brittiska massmedieforskaren Lesley Henderson berättade om forskning från Storbritannien om bevakning i medier och allmänhetens attityder. Martin Grann, forskare i psykologi, medverkade i paneldiskussion där bland annat farlighet och psykisk sjukdom i jämförelse med befolkning i allmänhet ventilerades. Journalisten Yrsa Stenius reflekterade över hur uppmärksamheten ser ut i medier.

Flera konferenser, eller utbildningsdagar, har också varit riktade specifikt till medlemmar i RSMH. Här har det handlat om att utbilda medlemmar som skulle kunna tänka sig att gå ut i media – om media. Medlemmar som redan gått ut i media har berättat om sina erfarenheter. Handboken *Mediesmart* (2005) har använts, den ger råd och information om vad det innebär att medverka i media och hur man kan reagera på bevakningen. Andra inslag som förekommit har varit presentation av projekt- eller avhandlings arbeten kring psykisk sjukdom och medier. Denna del av Medieprojektet riktar sig till medlemmar och presenteras i utförligare den andra

RSMHs Medieprojekt – journalisterna

delutvärderingen. Men eftersom journalister bjöds in som föredragshållare vid dessa konferenser kommer exempel från mötet mellan journalister och RSMH-medlemmar att också ingå i utvärderingen.

Det var inte bara redan yrkesverksamma journalister Medieprojektet riktade sig till. RSMHs Medieprojekt samarbetade också med journalistutbildningen vid JMG, Institutionen för journalistisk och masskommunikation vid Göteborgs universitet, kring en kurs hösten 2004. Kursen innebär att studenter gör ett magasin kring ett ämne. I detta fall var temat psykisk ohälsa och resultatet blev magasinet Sans. Vid två tillfällen har Medieprojektet ordnat i paneldiskussioner vid JMG som varit öppna för alla studenter. Liknade diskussioner har arrangerats vid JMK, Institutionen för journalistik, medier och kommunikation vid Stockholms universitet, samt Södertörns högskola.

Detta är några av de aktiviteter inom Medieprojektet som riktat sig mot att påverka journalister att få mer kunskap och en mer nyanserad syn på psykisk ohälsa och sjukdom. Gemensamt har varit att skapa möten mellan människor med psykisk sjukdom och journalister. Medieprojektet i sig är ett möte där medlemmar i RSMH samarbetat med skribenter, projektledare för Medieprojektet är journalisten Tommy Engman.

Om utvärderingen

Den del av Medieprojektet som har gjorts här handlar om journalisters syn på projektet och på att skriva om psykisk sjukdom. Materialet som utvärderingen bygger på är information om projektet som lämnats av projektledare Tommy Engman, utvärdering och kursinformation från JMG samt anteckningar från eget deltagande i vissa aktiviteter. Tyngdpunkten är dock intervjuer med journalister som på olika sätt deltagit i Medieprojektets aktiviteter.

De sju journalister som har intervjuats (arbetsplats) om sin medverkan i Medieprojektet är:

- Kenth Andréasson (Göteborgs Posten) – lokal brukarkonferens
- Eva Johansson (Västervikstidningen) – deltog vid konferensen *Psykiskt sjuka i media*
- Arvid Lagercrantz (SVT 24) – medverkade vid konferensen *Psykiskt sjuka i media*
- Joakim Lamotte (SVT/SR) – kurs på JMG, student
- Karin Löwing (Västerbottens Folkblad) – lokal brukarkonferens
- Hanna Sahlberg (SR) – kurs på JMG, student
- Ulla Sättereie (JMG) – kurs på JMG, lärare

Intervjuerna har spelats in på band (med undantag från en intervju) och utskrifter från intervjuerna har sedan sammanställts för att beskriva Medieprojektet och syn på psykisk sjukdom i medier mer allmänt.

Att utvärdera ett projekt kan handla om att se om det blev lyckat. Men vad är då ett lyckat projekt? Att studera effekter har inte låtit sig göras här. Däremot har intervjupersonerna tillfrågats, mycket fritt, om sina erfarenheter av projektet. De har också fått frågor om hur de ser på att skildra psykisk sjukdom, psykiatri eller att intervjua och publicera artiklar som handlar om människor med egen erfarenhet av psykiatri. Om, och varför, det är viktigt att bevaka frågan. Intervjuerna har sett lite olika ut eftersom intervjupersonerna har olika erfarenheter, men framför allt därför att de har medverkat på olika sätt i projektet. Det får också förmodas att Medieprojektet är en process, som vare sig det fortsätter eller inte kan ha fått effekter på deltagare på olika sätt, effekter som är svåra att sätta fingret på men som därför ändå inte är mindre viktiga.

En utförligare beskrivning av utvärderingens genomförande (urval, metod och analys) ges i bilaga på sidan 35.

Vad Medieprojektet innebar – resultat

Resultat från intervjuerna kommer att presenteras i fem delar. Först tre avsnitt där temat är olika aktiviteter från Medieprojektet: kursen på JMG, konferensen i Stockholm och utbildningsdagar som hölls på olika håll i landet för medlemmar i RSMH. I dessa tre avsnitt presenteras också intervjupersonerna, lite om deras journalistiska erfarenhet och hur de kommit i kontakt med Medieprojektet. Därefter följer ett avsnitt om hur man resonerat kring bevakning av psykiatri och situationen för människor med psykiska sjukdomar och slutligen ett avsnitt om tankar kring Medieprojektet.

Med detta upplägg kan det givetvis ske vissa upprepningar. Tanken är dock att läsaren både skall ges en möjlighet att förstå de sammanhang inom vilka journalister verkar och deras kontakt med Medieprojektet, men också kunna ta del av enskilt avsnitt med, förhoppningsvis, behållning. Det finns ytterligare en tanke, att ge ingångar att själv fundera vidare kring. Därför förekommer också rikligt med citat från intervjuerna. Här finns anledning att påpeka att talspråket till viss del redigerats bort i citaten för att underlätta läsbarheten. På slutet ges en sammanfattning av hur jag ser på resultatet från intervjuerna – inför diskussionen i det följande avsnittet.

Sans

– kurs på JMG

Journalistutbildningen vid JMG ger fem-poängskurser med inriktning mot att göra magasin med olika teman. Hösten 2004 samarbetade man med RSMH kring ett tema om psykisk ohälsa. Resultatet av arbetet blev magasinet *Sans*.

Kursen skall, enligt studieplanen, ”...framför allt fördjupa färdigheterna i feature-skrivandet, då främst reportaget. Den skall också ge en inblick i magasinsjournalistiken, dess målgruppstänkande och innehåll.” Arbetet i kursen ger också träning i redaktionellt samarbete, eftersom andra studenter går kurs i fördjupad layout och man sedan samarbetar om slutprodukten – ett magasin.

Handledare för gruppen som gjorde Sans var Ulla Sättereie, lärare vid journalistutbildningen. Hon har bland annat arbetat som frilansjournalist inom populär- och fackpress och varit nyhetsreporter samt arbetat med feature på kvällstidningar.

Inför arbetet med ett magasin om psykiska funktionshinder möttes Per Frykman, HSO, Tommy Engman, projektledare för RSMH:s Medieprojekt, och lärarna vid journalistutbildningen vid JMG Ulla Sättereie och Torsten Malmström (som tidigare hade samarbetat med HSO om ett magasin om fysiska funktionshinder) samt UllaStina Ewenfeldt, studierektor. Kursen var upplagd så att den första veckan innefattade såväl allmänt om berättarteknik som mer specifika föreläsningar i små grupper. Det handlade om att ge studenterna en saklig grund om psykiska funktionshinder. Studenterna skulle bland annat få information om psykiatrireformen och förloppet efter den. Karl Grunewald, bland annat före detta medicinalråd vid Socialstyrelsen, besökte JMG, liksom Caroline Kidebäck, som skrivit en uppsats om psykiatri och medier, och Dan Ying som är filmare och själv har en psykisk sjukdom. Tillsammans med sin fru visade han en film om sin väg genom sjukdomen. Det ordnades också ett gemensamt seminarium för hela institutionen där bevakningen av människor med psykiska sjukdomar behandlades. Där medverkade Olof Brundin från Aftonbladet, Anders Haag från Svenska Dagbladet, Joel Rasmussen från Örebro universitet, som gjort en undersökning av mediebevakningen efter mordet på Anna Lindh, samt Elisabeth Alphonse, från RSMH. Ulla Sättereie var moderator.

Enbart för studenterna i gruppen som arbetade med temat psykisk ohälsa kom Karin Lignell från Revansch och frilansjournalisten Isabelle Iverus Bergman. De kom för att berätta hur man journalistiskt närmar sig människor med psykiska sjukdomar. Det fanns en tanke om att studenterna kunde vara rädda för att närma sig.

”För det är inte självklart. Har man aldrig kommit i kontakt med psykiskt sjuka människor eller funktionshindrade människor så kan man ju vara rädd, men man kan också tycka att det är en svår situation, att man inte vet om man kan ställa alla frågor man vill ställa. Man tar hänsyn som man kanske ska ta, eller som man kanske inte måste ta. Det är svårt att sätta gränser. Etiska överväganden som: Vet den här människan vad det kan få för följder? Det är ju svårt med människor som inte är medievana, men kanske särskilt svårt med människor som man inte ens vet vad de har för verklighetsuppfattning.”

Ulla Sättereie

Målgruppen för tidningen blev så småningom människor som i sitt arbete kommer i kontakt med människor med psykiska sjukdomar. Det handlade då snarare personal utanför vården än

innanför, till exempel bibliotekarier, tandläkare, väktare. RSMH skulle kunna ha tidningen som ett informationsmaterial.

”Det var ju väldigt uttalat att man inte skulle stigmatisera, att man inte på något sätt skulle se ner på utan att det skulle vara ett brukarperspektiv. Och det var ju också sådant som hela den första veckan innehöll och som, tror jag, har fått sådan påverkan på resten av livet för alla oss som var med. Det här att man lärde sig ny terminologi, att vi plötsligt visste skillnaden på att säga brukare och psykiskt sjuk eller patient. Allt det där var en process att gå igenom.”

Ulla Sättereie

Hon beskriver hur Tommy Engman var en resurs under hela kursen, även när han inte fanns på JMG rent fysiskt. Han var tillgänglig per telefon och e-post när studenterna behövde honom: ”Och det gjorde dom, dom använde honom.”

En av studenterna som gick kursen var Hanna Sahlberg, idag utrikeskorrespondent för Sveriges Radio i Beijing, Kina. Hon berättar att hon kommer ihåg att Tommy Engman sa att studenterna kunde ringa honom när som helst. Även om hon själv inte hade några problem att få kontakt med intervjupersoner var det bra att det fanns en sådan möjlighet:

”Det var ju en ganska ny värld som öppnades för oss i gruppen tror jag. En värld av personer som hade mycket gemensamt och egna forum och mycket gemensamma aktiviteter och gemensamma frågor man jobbade för som inte någon av oss, tror jag, hade så stor koll på.”

Hanna Sahlberg

Ulla Sättereie beskriver Tommy Engman som ett ”fantastiskt bra bollplank” eftersom han kan såväl mediebranschen som brukarvärlden och har kunskap om vården:

”Han kan diskutera varför nyhetsbevakningen ser ut som den gör. Han ser att det är fel, men han ser också att det aldrig kan ske en nyhetsbevakning, eller journalistiskt bevakning över huvud taget, helt på brukarorganisationernas villkor. Och det var vi ju inte heller ute efter, att göra RSMH-bladet. Det var en annan, mer självständig produkt.”

Enligt den kursutvärdering som genomfördes bland studenterna som gick featurekursen var de som gjorde Sans som helhet positiva. Sex av åtta gav betyget ”mycket bra”, det högsta möjliga, när det gällde ”Kursen som helhet”, bland de totalt 22 studenterna som gick denna kurs med olika inriktningar var det 12 som gav det betyget. Den satsning på föreläsningar första veckan som gjordes tycks lyckad, även här ger sex studenter betyget ”mycket bra”.

Det var bara ytterligare två studenter i de andra inriktningarna som gav så högt betyg. När det gäller dessa frågor gav de två andra studenterna i Sans-gruppen det näst högsta betyget ”bra”.

Studenterna fick också möjlighet att skriva egna kommentarer. När det gäller första veckans föreläsningar kan man läsa: ”Ganska bra balans med både medierepr, brukarorg, ’brukare’ och närstående.” Angående kursen som helhet, och som kan hänga samman med ämnet, har en student skrivit: ”...hoppas jag att ni väljer ett ’tungt’ ämne för nästa års kurs också. Det är väldigt spännande och lärorikt.”

Det nämns också att man på ett tidigt stadium behöver planera samarbetet med redigeringsgruppen. Som det nu var hade gruppen som arbetade med Sans fått kunskaper, kontakter och tid för reflektion kring vilket perspektiv man valde. Något som inte redigeringsgruppen fått och som innebar en påtaglig skillnad:

”Där blev det lite konflikt kommer jag ihåg. Då visste ju vi mycket mer, var mycket mer inlästa och då märkte vi också mycket hur vi hade ändrat vårt språkbruk och sättet att vinkla när det handla om psykiska funktionshinder... så vi fick kanske säga till redigerarna ett par gånger eller så: ’Det där är inte respektfullt’ eller ’Så där säger man inte’ eller ’Det där skall man inte dra på’.”

Hanna Sahlberg

Joakim Lamotte gick också kursen vid JMG och var i gruppen som gjorde Sans. Han hade arbetat en del som journalist före utbildningen och efteråt på SVT och Utbildningsradion. Han säger att det är komplext att bevaka frågor om psykisk sjukdom och att kunskap behövs:

”Jag tycker att varje redaktion på något sätt borde utbilda sig i dom här frågorna. För det finns inte så hemskt stor kunskap, det är min erfarenhet. Och bristen på kunskap gör ju att man svänger sig med termer eller bygger reportage på ett sätt som inte stämmer överens med verkligheten.

– Är det en poäng med sådana här projekt då?

Ja, tydligen. Även om jag inte kan peka på det så tror jag att jag har fått mer respekt för dom här frågorna och hur man skriver om såna här människor.”

Sans upplaga var på 2000 exemplar och tog slut snabbt, berättar Ulla Sättereie. Människor som blivit omskrivna ville ha fler tidningar att sprida i sina organisationer och människor som arbetade professionellt ville sprida tidningen bland sina kontakter. Hon hörde inga negativa reaktioner och studenterna var glada: ”Och dom har all anledning att vara stolta över sig själva för flera av dom skrev betydligt bättre än jag kunde vänta mig av studenter på deras utbildningsnivå.” Hon beskriver också att det återkommande arbetet kring magasinet med olika teman som sker kontinuerligt vid journalistutbildningen på JMG även blir som en vidareutbildning för henne som lärare:

”Man får ju så mycket på de här kurserna. Det är en utbildning av studenterna och en vidareutbildning av mig. Man får nya kunskaper, nya kontakter, nya tankevägar. Man tänker lite krokigare än man gjorde förut och det tror jag är bra.”

Hanna Sahlberg beskriver hur kursen gav något hon annars hade saknat under utbildningen:

”Jag kommer ihåg det väldigt väl, som en väldigt spännande kurs, en av dom kurserna som jag tror gav mig mest vad gäller diskussion om journalistiska perspektiv och det här lite djupa i journalistiken. Om inte den kursen just funnits på JMG hade jag nog upplevt det som ännu mer... Jag skall säga så här, jag tyckte att det var lite tyst, lite lite diskussion om journalisters roll och journalisters roll i samhället och journalisters förhållanden till dom som blir intervjuade.

– Okey... det blev annorlunda på den här kursen då?

Jaa, det fyllde upp lite av tomrummet av saker som jag varit intresserad av själv nämligen hur man ser på den man intervjuar. Alltså om man ser sig som jämbördig eller om man ser sig som överlägsen eller... man har ju alltid ett personligt perspektiv och det syns i ju ofta i texten. Det fick vi ju jobba med här, tyckte jag.”

Psyiskt sjuka i media

– konferens i Stockholm mars 2005

I mars 2005 ordnade RSMH heldagskonferensen *Psyiskt sjuka i media*. Medarrangörer var HSO (Handikappförbundens Samarbetsorgan) och Paraplyprojektet. Inbjudan hade gått till redaktioner och kontaktpersoner inom psykiatri runt om i Sverige och cirka 130 personer deltog i konferensen.

En som anmälde sig till konferensen var Eva Johansson, reporter på Västervikstidningen. Hon har arbetat som journalist i 25 år, lite som frilans men mest på Västervikstidningen. Vintern 2005 höll hon på med en artikelserie om psykiatri. När inbjudan kom till redaktionen tyckte redaktionschefen att hon kunde åka eftersom hon var intresserad. Hon åkte inte för att skriva om konferensen – utan för att lyssna till föredragshållarna. Hennes artikelserie var inriktad på lokala förhållanden. På redaktionen hade man en tid pratat om att följa utvecklingen inom psykiatri, området fanns med i medvetandet på redaktionen eftersom man haft ett mentalsjukhus i Västervik och det är en del av den lokala historien och medvetenheten.

”Vi har många gånger sagt, innan jag gjorde den här serien, att ´vi borde göra något på psykiatrin´ mer som artikelserie för att se just vad har hänt, hur ser det ut i dag, vad finns det för problem idag och vad finns det för goda exempel och allt det här.”

Eva Johansson

Ändå låter det lite som att det så småningom var tillfälligheter som gjorde att arbetet med artikelserien kom igång just då. Den nationella psykiatrisamordnaren var i Västervik och Eva

Johansson intervjuade honom, vid samma tillfälle tipsade en också en person anställd inom psykiatri att det var värt att gå vidare med frågan. Eva Johansson beskriver också att hon känner sig engagerad när det handlar om situationen för människor med psykisk sjukdom, säger att hon blir berörd och genom egen erfarenhet vet hur bra det kan vara när psykiatrin fungerar.

Som allmänreporter har man inte specialområden, så Eva Johansson säger att det var en slump att det blev hon som gjorde artikelserien just då. Det var en artikelserie på fem delar, med flera artiklar i varje del, som gick under några veckors tid i tidningen. Artiklarna tog upp olika perspektiv och när det gällde personers egna erfarenheter av psykisk sjukdom intervjuade hon en person som gick i öppenvård och en pappa till en person med psykisk sjukdom. För att få möjlighet att intervjua något som dömts till sluten psykiatrisk vård fick hon gå utanför tidningens bevakningsområde och intervjuade sin lillebror, som har tidigare erfarenhet av detta. Det är ovanligt med respons på artiklar i tidningen, men i samband med artikelserien fick Eva Johansson en del e-post från människor som var anhöriga till personer med psykisk sjukdom och som tyckte att artiklarna var bra. Det kom också ett e-postbrev med kritik mot psykiatrin, men det var anonymt och inget som ledde till någon uppföljning.

”Och så fick jag lite reaktioner från bekanta eller bekantas bekanta som skrev och tyckte att det var bra att jag haft med min bror. Han har Asperger också och det skrev jag, för det hängde ju direkt ihop med hans historia. ... Jag berättade lite om att han var min bror så att läsarna skulle förstå att jag skrev som jag gjorde, och det fick jag respons på, det var några som tyckte att det var jättebra att jag berättade det. Så det kändes ju väldigt bra, för man tänker ju alltid att det är lätt att bli alltför personlig.”

Eva Johansson

Eva Johansson skrev inte om konferensen i Västervikstidningen, hon fick idéer som hon gärna hade gått vidare med men säger att det går inte att lägga alltför stort utrymme på en fråga i en lokaltidning. Ändå verkar hon ha haft glädje av sitt deltagande:

”Det jag tycker var bra med den var att jag tycker att jag fick mycket mer kunskap än jag hade innan, jag förstod mer av dagsläget och problematiken kring psykiatrin. Och idag när jag då, jag följer det inte så där jättenoga men om jag läser något från TT eller någon rikstidning eller så, så vet jag mer vad det handlar om. Jag tror att jag lättare eller på ett bättre sätt skulle kunna ta tag i det igen här i Västervik. Om det blir ny form, organisationsförändring här i Västervik, så skulle jag ha bättre förkunskaper inför det.”

Eva Johansson

En av konferensens inbjudna talare var Arvid Lagercrantz, som nu är programledare och reporter i SVT 24, men som bland annat tidigare varit inrikeschef på Ekot och VD för Sveriges Radio. På konferensen berättade Arvid Lagercrantz om sina egna erfarenheter av att ha en psykisk sjukdom:

”Jag har inga problem med att berätta om det här utan det ingår i min, kan man säga, policy att just försöka öka öppenheten så att andra ser att om jag pratar om det här så kan fler göra det. För det här är ju sådant som dom flesta inte pratar om.”

Efter konferensen har det kommit förfrågningar om att Arvid Lagercrantz skall komma och prata vid olika sammankomster, han har också berättat om sina erfarenheter vid en kurs för blivande psykiatriker.

Journalister och RSMH-medlemmar

– möten vid utbildningsdagar för medlemmar i RSMH

Medieprojektet innebar inte enbart att man direkt ville påverka journalister att vara nyanserade i skildringar om människor med psykiska sjukdomar – man vill också stärka medlemmar att våga vara öppna i media. Därför har Tommy Engman arrangerat flera utbildningsdagar för medlemmar i RSMH runt om i landet. (Dessa utbildningar beskrivs utförligare i den andra delutvärderingen, med RSMH:s medlemmar.)

Ett inslag vid varje tillfälle var att en inbjuden journalist berättade om arbetet och det gavs möjlighet till diskussion med kursdeltagare och föredragshållare. Kenth Andréasson, ställföreträdande ansvarig utgivare vid Göteborgs Posten, GP, medverkade vid utbildningsdagarna vid Viskadalens folkhögskola i juni 2005. Han berättar att han har arbetat i mer än 35 år i journalistisk verksamhet, på olika tidningar och såväl som reporter och redigerare som i olika chefsbefattningar. Kenth Andréasson:

”Nu är jag biträdande redaktionschef och sysslar huvudsakligen med publicistiska frågor som det heter, det vill säga PO-ärenden, press- och opinionsnämndsärenden, en hel del med sådan här tryckfrihetsproblematik. Sedan rättelser, krav på rättelser, krav på genmälen. Och så har jag en krönika i tidningen varje söndag som heter Läsardialog, där jag tar upp journalistiska och etiska frågeställningar, antingen på eget bevåg eller också med anledning av läsare som hör av sig och frågar eller är kritiska på olika sätt.”

En tid före vår intervju medverkade Kenth Andréasson vid en debatt vid Publicistklubben om hur självmord hanteras i media. Även om han inte tidigare har varit just hos någon

brukarförening är han ofta ute och möter olika grupper om journalistiska frågor. Då brukar det finnas en nyfikenhet om varför det skrivs som det gör och blir som det bli. Så var det även denna gång, men här var också många tydligt intresserade av att få reda på hur man kommer i kontakt med media och får ut sitt budskap. Men att göra sig hörd i det stora flödet in till en redaktion är inte lätt, det kommer hundratals mejl per dag och det finns inte resurser att lyssna förutsättningslöst på information från en organisation:

”Det säger sig självt att man drunknar i mängden. Därför att de flesta är som jag, man är allmänt intresserad, allmänt samhällsintresserad och kunnig kanske också, men du hinner inte fördjupa dig i något speciellt utan det är, som jag sa också, dom måste skaffa sig kontakter på tidningen. Någon som är på något sätt intresserad av den här problematiken som dom står för.”

På GP finns det specialreportrar bland annat med inriktning mot medicin. Men hur materialet i tidningen slutligen ser ut innebär en avvägning. En dagstidning kan inte lägga stort utrymme på enskilda frågor.

”Jag vet ju att dom fackjournalister vi har ständigt utsätts för kritik från sina avnämare, så att säga, för att dom tycker att det är för enkelt, skalar bort allting som är komplicerat och så där. Men uppgiften för en dagstidning är ju att spegla samhällsdebatten och förenkla den så att säga så att man når alla. GP är en tidning som är till för alla, det står i vår policy, och då kan man inte fördjupa sig i två olika experters synsätt på damp hur mycket som helst. Man måste kunna förklara ungefär men du kan inte gå till botten med det så som dom som är verkligt intresserade tycker att vi borde.”

Kenth Andréasson

Men GP har publicerat större artiklar om till exempel damp och depression på en särskild avdelning, Leva, ”just för mjuka ämnen”.

”Jag tror vi köper in rätt mycket material där och då köper man ju från frilansare som är specialintresserade. Så på så sätt tror jag... och över huvud taget kan det möjligtvis gagna olika intressegrupper, den utveckling som är på gång, att tidningarna i mycket högre utsträckning köper in material från fack-frilansare. För nu finns det en massa allmänreportrar på en tidning och dom skall begripa konst och nästa dag begripa psykiatri och nästa skall dom begripa fotboll eller vad det kan vara. Men om det finns fler frilansare med speciella nischer så tro jag att det gynnar både läsare och dom här intressegrupperna.”

Kenth Andréasson

Men det som Kenth Andréasson berättar var det första han kom att tänka på när han fick förfrågan om att intervjuas om Medieprojektet – och tänkte tillbaka på mötet på Viskadalens folkhögskola – var att han upplevde en stark markering att inte alla på mötet var psykiskt sjuka utan att en del var anhöriga:

”Det finns fördomar in i gruppen också. Det var det som gjorde mig så förvånad. Om jag hade suttit där som anhörig och det var någon föreläsare som sa att ´ni´, inte sjutton hade jag rest mig upp och sagt att ´nej men jag har inte den här bakgrunden´. Jag blev jätteförvånad. Och om det finns sådana föreställningar inom gruppen då är det lätt att tänka sig hur mycket som finns i samhället i övrigt och bland journalister. Och hos mig också. Jag har också en föreställning om hur psykiatrin är och hur det är att psykiskt sjuk och så vidare. Jag har ingen närmare kunskap om det.”

Kenth Andréasson

När liknande utbildningsdagar ordnades i Piteå bjöds Karin Löwing in som föredragshållare. Karin Löwing arbetar sedan 40 år som reporter på Västerbottens Folkblad, i huvudsak med socialfrågor och landstingsbevakning. Hon säger att hon från början blev tillfrågad om att ta detta, men att hon har fortsatt eftersom det är frågor som intresserar henne: ”Den som har svårt att tala för sig skall komma till tals.”. Det är allt säger hon, politiker, patienter och anhöriga.

När hon hörde att det skulle vara medlemmar från RSMH på utbildningsdagarna ville hon gärna medverka. Hon tyckte att det var viktigt att inte bara komma och hålla sitt föredrag, hon ville se vilka deltagarna var och att de skulle se vem hon var. Så hon medverkade även dagen innan sitt anförande. Hon hade förberett sig genom att intervjua redaktionschef, nyhetschef och en reporter på Västerbottens Folkblad och delade ut texten till medlemmarna på konferensen. Det kan förmodas (men undersöks i den andra delen av utvärderingen) att det var intressant för deltagarna på konferensen att inte bara få höra Karin Löwing, utan också att få läsa om tre andra tidningsmedarbetares syn på att hantera frågor om psykisk sjukdom. Men Karin Löwing säger att det även var bra för henne själv att göra den genomgången. Dock framkom inget som förvånade henne själv.

Karin Löwing beskriver mötet som givande, att det blev en dialog. Hon lärde sig inget direkt nytt om psykisk sjukdom, däremot säger hon att det är nyttigt att höra hur människor reagerar på det som skrivs i tidningen, ofta på rubrikerna. Medier har en roll att spela i att förmedla bilder av hur det är att leva med psykisk sjukdom:

”Det är mycket viktigt. All information som ökar kunskap och förståelse är väldigt värdefull. Anhöriga och vänner runt någon med psykisk sjukdom behöver få kunskap. Om man berättar ett exempel kan det ge något till någon som känner igen sig.”

Karin Löwing

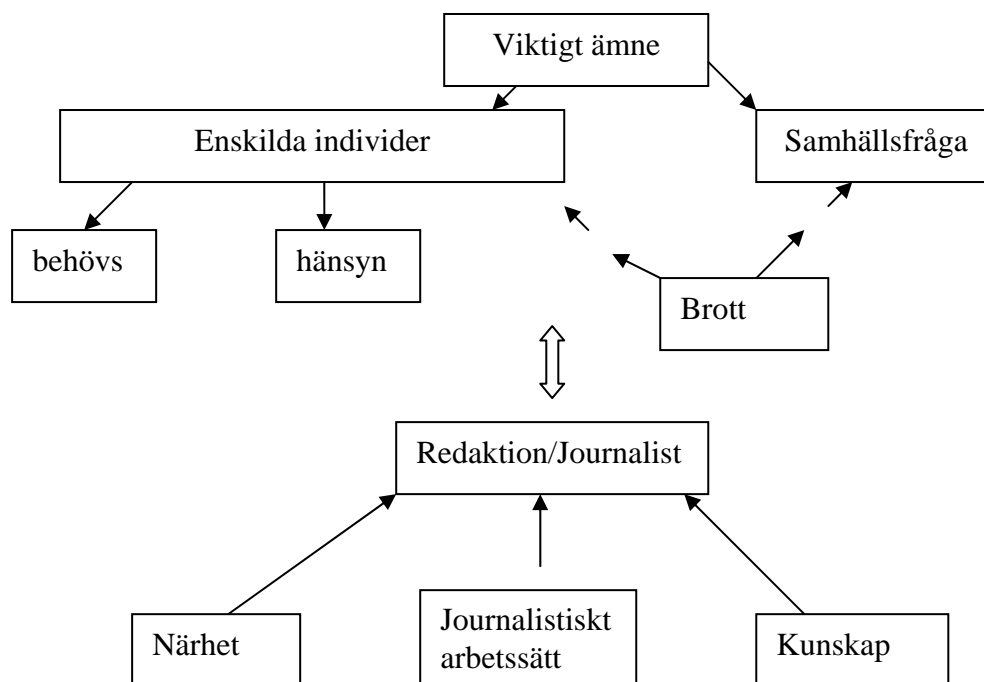
En balansakt kring öppenhet och hänsyn – om journalisters arbete kring psykisk sjukdom

Journalisterna verkar tycka att det är viktigt att beskriva situationen för människor med psykiska sjukdomar. Det är också viktigt på vilket sätt det görs. Och även om det kan tyckas negativt att psykisk sjukdom omnämnts i samband med våldsbrott, så kan det föra det positiva med sig att det sker uppföljningar om psykiatri som samhällsfråga eller situationen för enskilda människor med psykisk sjukdom. Kopplat till skildringar om enskilda personer kommer två teman fram i intervjuerna, det ena är att detta perspektiv är önskvärt och behövs, det andra är kopplat till ansvar och hänsyn gentemot intervjupersonen.

Även om journalister säger att det är en viktig fråga att skildra situationen för människor med psykiska sjukdomar – så är det en samhällsfråga bland andra som bedöms utifrån journalisternas yrkesmässiga avvägningar. De saker på redaktionen som påverkar detta uppfattar jag som kopplade till tre teman: närhet, kunskap och det journalistiska arbetssättet.

Avvägande på redaktionen påverkas av ett samspel med situationen i omgivningen: av omorganisationer inom psykiatrin, av inträffade våldshändelser, av kontakter.

Figur 1 Samspel sakfråga och redaktion

Ett viktigt ämne

Journalisterna verkar tycka att det är viktigt hur skildringar om människor med psykiska sjukdomar ser ut – men påpekar också att det är viktig fråga bland andra. Man kan inte ge en särskild fråga extra stort utrymme, det är många grupper som vill föra fram sina frågor. Man måste göra journalistiska bedömningar av hur man skall hantera det på redaktionen.

När Arvid Lagercrantz får frågan om det är viktigt svarar han: ”Ja det är klart att jag tycker det, men det är väl också så att det gäller alla samhällsfrågor att de har en tendens att bli mer aktualiserade när någonting dramatiskt händer. Så är ju medielogiken.”

Men det kommer också fram saker som är särskilda med psykiska sjukdomar. Ofta verkar det finnas ett engagemang. Här verkar man se det som att man i journalistiken har en roll att nyansera bilderna och öka förståelsen. Karin Löwing säger: ”Att visa att psykisk sjukdom är som vilken annan sjukdom som helst, den bryter ut och går över eller lindras. Det sker saker – man är inte för evigt sjuk.”

Psykisk sjukdom behöver behandlas på samma sätt som frågor kring fysiska sjukdomar. När frågorna får större utrymme behöver det inte handla om att problemen blivit större utan om att man talar om dem – och om öppenheten kring att berätta om psykisk sjukdom har ökat så är det bra. För så länge det är ett känsligt ämne tycks det också lätt kunna bli mer onyanserade skildringar.

”Det är ju ett av dom tabuområdena vi har kvar. Så länge det funkar så skriver ingen om det, men om det inte funkar då blir det skandal.”

Ulla Sättereie

Skandal har det kallats ibland, när människor med psykisk sjukdom begått våldsbrott. Det finns förståelse hos journalisterna att bilden kan upplevas som skev, att det inte är så att alla människor med psykiska sjukdomar är farliga. Även om man skriver om ett brott som har begåtts är det inte självklart att vinkla på psykisk sjukdom. Men samtidigt så kan det ha fog för sin plats i rapporteringen.

”Att det framställs som att alla psykiskt sjuka är våldsbegärande och farliga, så är det ju inte. Det är svårt med den balansgången, för det har inte det nyhetsvärdet i jämförelse med det enskilda brottet. Men man kan ju inte låta bli att tala om i det enskilda fallet vad som ligger bakom och det är ju väldigt anmärkningsvärt att någon har sökt vård men inte har fått och så begår brott. Det kan man ju inte låta bli att berätta om.”

Eva Johansson

Psykisk sjukdom som samhällsfråga

Extrema händelser som inträffar, som våldshändelserna 2003, tycks kunna leda till att journalister går vidare med frågan. Man söker en bakgrund, man skildrar situationen i dag och i relation till utvecklingen.

”Under det här ligger ju, och den duktiga journalisten letar naturligtvis upp det och frågar sig varför det har börjat bli så här och varför är det en massa psykiskt sjuka människor som begår våldshandlingar, gjorde dom det förut eller varför gör dom det nu. Då kommer man ju mycket snart fram till psykiatrireformen och att den råkade införas precis samtidigt som den största välfärdsnedskärningen av offentlig sektor som har gjorts i Sverige. ... Det är klart att kommunerna inte kunde ta hand om detta och då blev inte den reformen vad man hade tänkt.”

Arvid Lagercrantz

Det är, enligt vad som kommer fram i intervjuerna, i huvudsak två frågor som lyfts fram i medierna när det gäller psykiatri nu: våldsbrott och psykiatrireformen/utvecklingen av mentalsjukhusen. Man har kunskaper i olika utsträckning och man har skildrat psykiatri på olika sätt och i olika utsträckning. Västervikstidningen satsade på en artikelserie om psykiatri, något som man länge pratat om berättar Eva Johansson:

”Samtidigt så har ju hänt så mycket där på senare tid, vi har många gånger sagt, innan jag gjorde den här serien, att ´vi borde göra nå´t på psykiatrin´ mer som artikelserie för att se just vad har hänt, hur ser det ut i dag, vad finns det för problem idag och vad finns det för goda exempel.”

Vissa frågor kring psykisk sjukdom kommer fram, andra får mindre utrymme. Journalisterna lyfter alltså psykiatrireformen och brott, däremot nämns att det sällan tas upp frågor om olika behandlingsalternativ och skilda synsätt på psykisk sjukdom. Det är dock inga vattentäta skott mellan rapporteringen kring psykisk sjukdom och brott och andra frågor kopplade till psykisk sjukdom. Som tidigare nämnts leder den ena rapporteringen ibland vidare.

”Jag vet att det var starka debatter. Det är klart att det är känsligt, men det handlar i förlängningen om hur samhället kan ta hand om och hjälpa människor som mår psykiskt dåligt. Det behöver bli en debatt – om att det behövs mer resurser och fler vårdplatser till exempel”

Karin Löwing

Och att uppmärksamhet och debatt kan komma igång av extrema händelser nämns – liksom att frågan också uppmärksammas av politiker, till exempel i 2006 års valrörelse. Att det blivit öppnare kring att prata om psykisk sjukdom nämns, även om det fortfarande finns tabun och fördomar så tycks något ha hänt i samhället.

”Så länge vi hade mentalsjukhuset så var det mer inlåsning där, det var mer sin egen värld även om det var massor med folk som jobbade där och dom som var

patienter där rörde sig ute i samhället, men på nåt sätt så tror jag att det var mer avgränsat och kanske hade en större stämpel 'annorlunda' då."

Eva Johansson

Personliga berättelser

Det tycks som att det är viktigt och önskvärt att låta människor med egen erfarenhet av psykisk sjukdom komma fram. I detta finns en balansgång mellan att det är önskvärt – och att vara varsam med den enskilde individen:

"Vi är nog försiktigare numera. Det finns ett mer etiskt förhållningssätt numera än det fanns förr. Då var det mer raka rör. Men sen att folk ställer upp med namn och bild, det har alltid varit så för det vet man, det finns till och med studier på att folks intresse för att läsa och ta del av artikel ökar om det är en identifierbar människa som intervjuas."

Kenth Andréasson

Är intervjupersonen inte medievan är det svårt för dem att se konsekvensen av att medverka. Detta gäller generellt och kräver varsamhet. Liksom om personen är i någon sorts kris. Och när det gäller psykisk sjukdom nämns det extra skörhet och att verklighetsuppfattningen kan vara påverkad.

"Jag är mån om att människor som vill bli omskrivna skall tänka över det och att de skall vara anonyma. Det är svårt att veta hur vänner och bekanta reagerar, särskilt om man inte är van att vara med i media. När det gäller människor som är psykiskt sköra är det extra viktigt.... När det gäller sjukdomsfrågor och psykiatri skall man vara väldigt stark för att kunna gå ut och berätta."

Karin Löwing

Men ofta ses det alltså som en tillgång om personen kan medverka med namn och på bild. Att det avdramatiserar, att vara öppen minskar skamstämpeln. Dessutom kan den enskilda berättelsen bidra till kunskap och förståelse:

"Det finns många psykiatriker som har skrivit om det här och gett ut böcker om hur det är med psykoser och annat. Men det är liksom inte läkarnas beskrivning som biter, utan det som biter är när du berättar själv hur det är. Det gäller på alla områden. ... ringde det en överläkare som skulle ha en kurs med sina blivande psykiatriker...och frågade om jag kunde komma dit och berätta om hur det hade varit för mig. Det gjorde jag och det märktes på dom att det var ganska nyttigt. En professor som också var med sa efteråt att 'Nu har du på en halvtimme berättat det som vi håller på med på tre da'r.'"

Arvid Lagercrantz

Journalisterna berättar att de fått positiva reaktioner efter att de har intervjuat människor med psykiska sjukdomar och att intervjupersonen känt sig stolt över sin medverkan. Eller uppmuntrar fler att ställa upp eftersom man fick gott stöd genom att medverka och berätta om sin situation som psykiskt sjuk – eller som anhörig.

När det gäller hänsyn om enskilda så är rapportering kring självmord ett särskilt svårt ämne. Det är inget man skriver om bara för att det inträffat i sig – utan det skall sättas in i ett sammanhang. När självmord påverkar andra, till exempel genom att trafik avstängs, rapporterar man.

Att man av tradition varit så försiktig handlar dels om rädslan för smittoeffekt som det talats om, att rapportering av självmord triggar igång fler självmord. Men det handlar också om hänsyn till närstående. Och det senare hänger samman med att det fortfarande kan uppfattas som skamligt. Dock har det blivit öppnare. Flera av journalisterna berättar om hur de tagit upp ämnet i sitt journalistiska arbete och Kenth Andréasson medverkade vid en debatt hos Publicistklubben (PK) om hur medier bevakar självmord. Att medierna skrev öppet om brottaren Mikael Ljungbergs självmord nämns som positivt. Här var familjen öppen och berättade själva, men Kenth Andréasson tror att man hade skrivit om det även om de inte gjort det:

”Jag tror att vi hade skrivit det ändå. Jag tycker att det var ett jättebra exempel med Mikael Ljungberg för det var en familj som inte på något sätt hymlade med hans sjukdom. Jag kan tänka mig många familjer som råkar ut för det säger att det här får inte komma ut, säg inget så det kommer till någon journalist. Jag tror att dom menar både självmordet i sig och bakgrunden, den psykiska sjukdomen. Jag träffade, på PK-debatten, Mikael Ljungbergs brorsa som sa att dom bestämde sig direkt att det här går vi ut med. Och även om de inte hade gjort det tror jag att vi hade skrivit om det i och med det att han var så hemskt känd, så pass ung, olympisk mästare, göteborgare, avlider – då måste man kunna förklara för läsarna varför. Man kan liksom inte säga att han bara dog.”

Kenth Andréasson

Den ökade öppenheten tycks hänga samman med att det blivit öppnare att prata om psykisk ohälsa och sjukdom generellt:

”Förr fick man starka reaktioner om man skrev om självmord. Nu är det rakare och tydligare och inte så mycket man döljer. Jag tycker att det är bra. Man har blivit betydligt öppnare att berätta om psykisk ohälsa. Människor som har en psykisk sjukdom har blivit mer medvetna och vill gå ut och sprida information och kunskap.”

Karin Löwing

Frågan om att intervjua enskilda kan alltså hänga ihop med såväl vilja att berätta som vilja att skydda. Kenth Andréasson säger: ” Det som avviker kan jag tänka mig, det är dom fördomar som jag och många sitter fast med på nåt sätt, att de här är udda på nåt sätt, att man skall vara mer försiktig med dom och inte släppa fram dom på samma villkor som andra därför att de vet inte sitt eget bästa.”

I nästa avsnitt handlar det om det journalistiska arbetet.

På redaktionen

I detta avsnitt fokuseras redogörelsen kring tre teman som kommit fram i intervjuerna: kunskap, närhet (såväl konkret som upplevd) och det journalistiska arbetet i sig.

Journalisterna säger att det behövs kunskap – och det tycks som om kunskap kan leda till förståelse, att man ser individer istället för en grupp och att bilderna blir nyanserade. Alla journalister har inte tid och möjlighet att sätta sig in i frågorna kring psykisk sjukdom – och ämnet beskrivs som komplext.

”Nu använder man ju ordet psykiskt sjuk och funktionshindrade och psykiskt funktionshinder och det är ju *nästan* lika generellt som att säga att man är fysiskt sjuk. Om man har en njure som inte fungerar eller om man har en fot som inte fungerar eller om man har ont i ett öga, det är ju rätt skilda problem men på psyksidan så har man ju i allmänhet från medias synpunkt svårt att veta så mycket om skillnaden. Det är möjligt att man kanske kan klara att somliga är schizofrena och andra är manodepressiva men mycket längre kan man kanske inte räkna med att folk vet. Så det är dåliga kunskaper om vad psykisk sjukdom är och det är svårt att få, så att säga, ut uppfattningar som visar att det är olika trots allt.”

Arvid Lagercrantz

I det journalistiska arbetet ligger att ta kontakt med intervju personer och här är det ofta samma experter som uttalar sig gång på gång, det gäller psykiatri precis som andra områden. Det handlar då om experter som man vet kan uttala sig så att det fungerar i medierna, gärna kort och snärtigt. Men det handlar också om att man skall känna till vilka experter som finns på området. Och få kontakt. Man kan inte vänta lång tid utan frågan behöver kunna behandlas samma dag eller möjligen nästa, som uppföljning.

När det gäller närhet så omfattar det konkret, eller fysisk, närhet som att det funnits ett mentalsjukhus inom bevakningsområdet. Det kan också handla om närhet av mer subtil natur, som att man blivit engagerad i frågor genom egna erfarenheter eller för att man ser mediernas roll som viktiga eller om vilket perspektiv man lägger på artikeln. Och då handlar det framför

allt om att förmedla närhet mellan intervjuperson och läsare. Närheten kan vara en del av huruvida man väljer att ta upp frågor eller inte:

”Psykiatrin ligger inte i fokus i debatten i vårdfrågorna, det ligger lite vid sidan av på nåt sätt. Och med amatörmässig psykologi så kan jag tänka mig att jag vilken dag som helst kan bryta benet eller krocka och slå i huvudet och så där, men att jag helt plötsligt skulle få psykiska problem det tänker man inte på så. Och det gör också att när du jobbar som journalist så tänker du att ´det här är intressant för det angår människor´, om du förstår vad jag menar, men det är inte lika intressant för risken att nån skall drabbas av det är inte så stor.”

Kenth Andréasson

I närheten ligger också att det på lokaltidningen skrivs om lokala frågor, eller att man vinklar större samhällsfrågor lokalt. Här kan närheten vara en tillgång, man känner sina intervjupersoner, och en svårighet, eftersom man inte kan vara anonym som i en större stad. Att komma nära tycks kunna innebära större förståelse – och ett nyanserat synsätt:

”Jag tror att man får alltid det problemet som journalist om man inte går tillräckligt nära... Om man skall skriva om folk som man aldrig har sett och aldrig har träffat och aldrig har tagit i hand så tror jag att man alltid får det problemet vare sig det gäller folk med en annan hudfärg eller folk som bor i en stad långt bort eller om det är kineser eller om det är, alltså man ser dom inte som individer och då är det lätt att ta till över... vad skall man säga, övervinkla och våldsvinkla och så som man inte skulle göra på folk som man har sett i ögonen...”

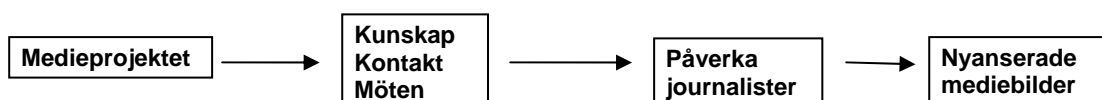
Hanna Sahlberg

Att möta påverkan och påverka möten – om Medieprojektet i intervjuerna

Medieprojektet – påverkan och kunskap

Medieprojektet har ett syfte: att påverka mediernas skildringar kring psykisk ohälsa och sjukdom. Detta försöker man bland annat uppnå genom att påverka journalister med kunskap om psykisk sjukdom och situationen för människor som lever med psykisk ohälsa och genom att skapa möten mellan människor med psykisk sjukdom och journalister. I möten och kunskap ligger också möjlighet till kontakter, för journalister som vill nå intervjupersoner till exempel. Förloppet kan illustreras på följande sätt:

Figur 2 Medieprojektet väg till påverkan

Att Medieprojektet innebär försök till påverkan är något som de intervjuade journalister tycks vara medvetna om, och något som man är van vid. Arvid Lagercrantz känner igen upplägget från konferensen i Stockholm med andra sammanhang där grupper vill påverka:

”Det här var ju ett Medieprojekt som var riktat mot att man ville tala om för medier att alla är inte så våldsamma, det är väldigt få som är det egentligen. Så man hade tagit dit en expert från Guardian. Man gjorde precis så som man gör i andra sammanhang. När man sysslar till exempel med kärnkraft och inte vill att det skall skrivas så negativt om kärnkraft, då försöker man ha ett symposium och tar dit experter som säger att kärnkraften är inte så farlig som ni tror.”

Att de utsatts för försök till påverkan är inget som de intervjuade nämner som något negativt. Det handlar om att göra journalistiska bedömningar av det som så småningom skall komma i tidningen, TV eller radio. Och att grupper försöker påverka den bilden är inte ovanligt. Ingen av intervjupersoner riktar kritik mot detta.

”Här händer det våldsamma saker på olika håll i Sverige där troligen psykiskt sjuka gör våldshandlingar och sen försöker man från RSMH och starta en slags verksamhet där man skall försöka rätta till det här och försöka skyla över och framhålla att det här gäller några få. Vill öka kunskapen, som det heter. Men det har inte hänt. Jag har inte sett någonting av att någon har kritiserat det”

Arvid Lagercrantz

Tvärtom så kommenteras initiativet i positiva ordalag. Påverkan på journalister är problematiskt i sig och att journalisterna vill göra sina egna bedömningar står klart – men samtidigt verkar man öppen för att människor med psykiska sjukdomar behöver nå ut och att man inom media behöver mer kunskaper och kontakter.

”Det kan i och för sig alltid vara problem med lobbying men jag tror att det här är en grupp som kanske behöver lobba mer.”

Eva Johansson

”Alla organisationer som gör så tycker jag gör helt rätt. Alternativet är ju att sitta hemma och gnälla över att journalister är som dom är. Jag tycker att det är helt rätt. Men sen kan jag tänka mig att dom här brukarna har ett problem i att det finns så mycket fördomar. Att dom måste besegra den vallen också.”

Kenth Andréasson

Hur påverkades då journalisterna? Här handlar det inte om att beskriva effekter – utan de intervjuades reflektioner kring vad de fick ut av Medieprojektet för egen del eller kanske på sikt. För det skall sägas genast att intervjupersonernas erfarenheter skilde sig åt. Man kom

ihåg olika mycket och man trodde att det påverkade i olika hög utsträckning även om det kunde vara svårt att se konsekvenser av det.

Vissa berättar att man fick större kunskap om situationen för människor med psykisk sjukdom eller om utvecklingen i samhället. Man kunde fördjupa de kunskaper man redan hade.

”Jag tror att lättare eller på ett bättre sätt skulle kunna ta tag i det igen här i Västervik. Om det blir en ny organisationsförändring här i Västervik, så skulle jag ha bättre förkunskaper inför det.”

Eva Johansson

Att förstå och våga

Behovet av kunskap var påtagligt när man planerade kursen vid JMG. Ulla Sättereie beskriver att man ansåg att det var viktigt att ge studenterna en saklig grund och något att förhålla sig till:

”Många har väl mött olika typer av psykiska funktionshinder i sina liv, i sina familjer, i sina jobb men hade inte, vi trodde inte i alla fall, att de hade de större linjerna klara för sig. Vi trodde att de skulle tänka på de här vansinnesdåden som det hade skrivits om då.”

”Just med den här typen av sjukdomar så är det ju mycket mer komplext. Jag tror att man måste vara mer kunnig som journalist när man bevakar psykiatrifrågor än inom många andra frågor. Jag tycker att varje redaktion borde på något sätt utbilda sig i dom här frågorna. För det finns inte så hemskt stor kunskap, är min erfarenhet. Och bristen på kunskap gör ju att man svänger sig med termer eller bygger reportage på ett sätt som inte stämmer överens med verkligheten.

– Är det en poäng med sådana här projekt då?

Ja, tydligen. Även om jag inte kan peka på det så tror jag att jag har fått mer respekt för dom här frågorna och hur man skriver om såna här människor.”

Joakim Lamotte

Inom ramen för Medieprojektet har journalister och medlemmar i RSMH mötts – liksom medlemmar i andra brukarorganisationer och personal verksam i och kring psykiatrisk verksamhet. I intervjuerna kommer önskan om att få kontakt med enskilda människor som vågar berätta om sin egen erfarenhet av psykisk sjukdom fram. Och då är det bra att de har kontakter och känner sig trygga.

”Det är jättebra att skapa kontakter med just brukare, med dom som är psykiskt sjuka, för det är dom som vi har svårt att hitta... Just att hitta såna som är med på

att bli intervjuade och visa sig som dom är, det är så väldigt värdefullt, att göra en mer generell problematik levande och synlig för läsarna.”

Eva Johansson

Man vill ha kontakt med enskilda individer. Det upplevs som mer trovärdigt och mindre skamfullt än om personer inte framträder på bild och med eget namn. Men det kan också vara så att en journalist föreslår anonymitet. Skäl att vara försiktig är att människor som inte är medievana generellt kan ha svårt att se konsekvenserna av att medverka och berätta. Och när det dessutom handlar om människor som är psykiskt sköra eller när situationen är komplex lyfts detta fram som extra svårt. Och just därför tycks det som om brukarorganisationer är en vanlig väg att gå för att få kontakt. Ulla Sättereie berättar om när hon skulle skriva om självmord bland unga, med anledning av att det kommit statistik i frågan, och att hon då vände sig till SPES (Riksorganisationen för SuicidPrevention och EfterlevandeStöd) och fick kontakt med en ung kvinna vars bror begått självmord: ”Hon visste vad hon gav sig in på när hon skulle träffa en Aftonbladet-reporter.”

Just genom att kvinnan hade stöd i föreningen var det aldrig tal om annat än att hon skulle framträda öppet:

”Hade hon inte varit det så hade det ju signalerat hemligt, tabu, lite skämmigt och så och det var det inte. Nu var det en tjej i dryga tjugooårsåldern som var stark, ledsen, kärleksfull, förbannad, som hade hela spektrat på känslor och tankar.”

Ulla Sättereie

Mötet mellan studenter och människor med egen erfarenhet av psykisk sjukdom tycks ha gett en möjlighet att våga bli mer direkt eftersom personerna med egen erfarenhet av psykisk sjukdom var trygga i att berätta om det.

”Det var bra för mig och studenterna på den här kursen att träffa människor som man fick ställa alla frågor man ville till. Och som själva tog ansvaret att ’Jag säger stopp om du ställer en fråga som är för mycket, då väljer jag att inte svara, men lägg det ansvaret på mig.’ Och det är ju berikande.”

Ulla Sättereie

Hanna Sahlberg beskriver nästan två år efter kursen att den hjälpte till att ge studenterna mod att våga gå direkt till berörda istället för att gå via experter och fråga om läget:

”Efter den kursen så har jag tänkt mer på frågorna även när det gäller andra grupper. Jag har intervjuat AIDS-sjuka i Kina nu, dom är väldigt tydligt stigmatiserade här, och vikten av att gå direkt på och glädjen att kunna intervju någon utan mellanhänder.... Jag har upplevt många positiva möten just genom att,

i och för sig det var inte bara den kursen, men jag blev ändå mer medveten om vikten av att gå direkt på dom som är berörda och inte prata över huvudet på folk som anses tillhöra grupper som inte är så fina. Och det tycker jag är ett viktigt och stort problem för journalister i Sverige just nu och över huvud taget.”

Hanna Sahlberg

Just att journalister traditionellt går till en expert, och då en expert som man vet kan uttrycka sig kort och snärtigt, lyfter journalister fram själva. Men det kommer också fram att det kan behövas mer kunskap om vilka kontakter man kan ta bland så kallade experter. Om något inträffar i en tidnings bevakningsområde är det naturligt att gå till berörda ansvariga där, men sedan kan journalisten vilja gå vidare med frågan:

”Vad är det för bakgrund? Hur kan det bli så här? och då kan man ju behöva även någon utomstående, kanske inte bara den som är direkt ansvarig här utan även någon annan. Det är ju inte alltid som vi hittar rätt där, jag tror att medierna behöver hjälp att hitta rätt.”

Eva Johansson

Nyanser i mediebild

Journalisterna uttrycker förståelse för att mediebild av människor med psykiska sjukdomar kan upplevas negativ av människor som själva är berörda. Kenth Andréasson beskriver att bevakningen kring våldsbrotten kan innebära ett bekymmer om det inte förekommer någon större bevakning av frågorna i den vardagliga rapporteringen.

”Det är egentligen dom här våldsbrotten som naturligtvis är ett bekymmer så till vida att vi normalt sett inte uppmärksammar det här särskilt mycket, den problematiken. Men när någon begår ett grovt brott då blir, skall också vara, men det blir också samtidigt en nyanslös journalistik. Det finns inte utrymme för att ge hela spektrat, så att säga. Och som journalist tycker jag att så är det, det är inte mycket att göra någonting åt. Men jag kan förstå dom som är mer involverade i detta, att dom tycker att det blir en förskräcklig slagsida som i princip sätter en stämpel på en grupp människor. En orättfärdig stämpel. Att alla som är psykiskt sjuka som skall sköta sig själva är potentiella faror för omgivningen på något sätt, det är ju den slutsatsen som folk lätt drar. Men jag menar bara, det här är bara en grupp av många som är missnöjda med att de inte får utrymme i medierna.”

Kenth Andréasson

Journalisterna har att väga bevakning av alla samhällsfrågor och möta krav från olika grupper att synas i medierna. Även om de uttrycker förståelse så kan inte allt komma med. Och frågor engagerar troligen mer de berörda än en bredare publik.

”Jag tror att det är folk som är insatta i dom frågorna redan som reflekterar över hur personer med psykiska handikapp framställs, men gemene man tror jag inte ens reflekterar så mycket på hur dom framställs.”

Joakim Lamotte

Kan andra än journalisterna ha ansvar för att nyansera mediebilden? Forskare inom området eller yrkesverksamma? Forskare har ett ansvar att föra ut sin forskning, kanske rent av vara mer aktiva själva. När det gäller vården finns det uppfattningar om det kan vara svårt att få kontakt, att personal inte vågar uttala sig, men också att hänsyn till patienter innebär hinder:

”Jag tänker mig väl sekretess och patientansvar, att dom kan ju aldrig hänga ut sina patienter. En brukare kan välja att träda fram själv, men en läkare skall inte hänga ut lyckade fall.”

Ulla Sättereie

Att brukarorganisationer har en roll tycks vara något man ser om en del i kontaktnätet och något positivt även om man inte kan låta grupper komma fram på det sätt de själva vill utan göra sin journalistiska bedömning. Man ser också att vissa frågor följs upp genom att våldsbrotten får uppmärksamhet, man går vidare med bakgrund. Men det finns också saker som saknas:

”Debatten kring hur samhället behandlar psykiskt sjuka idag tycker jag är intressant även om jag inte är jätteinsatt i den. Men just det här när man stängde institutioner och vad som hände. Vissa hävdar ju att nu kom dom verkliga problemen när man släppte ut dom på gatan, man stängde institutionerna och man hade inga andra sätt att hjälpa dom och sådär. Men där finns en annan falang som hurrar för att institutionerna stängdes. Den debatten skulle jag gärna vilja höra mera av i medierna.”

Joakim Lamotte

Sammanfattning av resultaten

Journalisterna verkar tycka att det är viktigt att psykiatri och psykisk sjukdom skildras på ett korrekt och nyanserat sätt. Man tycks positiv till att en brukarorganisation som reagerat på rapportering i medier satsar på att medverka till att bilden förändras. Man är också positiv till att kontakt till människor som själva kan berätta om sin egen situation skapas. Berättelser där människor själva berättar är viktiga för förståelse, erbjuda igenkänning och kanske minska skamstämpeln. Men det innebär också att särskilda hänsyn ibland tas eftersom det kan handla om människor som inte är medievana och att de kan uppfattas som särskilt sköra. Men det kommer också fram en bild där man har positiva erfarenheter av att intervjua människor som berättar om sin situation, att de fått stöd och känt sig stolta över att kunna förbättra informationen.

Diskussion

Här följer först en diskussion om undersökningens genomförande och hur den står i relation till vad undersökningen visar. Därefter följer en diskussion om resultat.

Diskussion om utvärderingen

Utvärderingen bygger i huvudsak på intervjuer med sju journalister. I vilken utsträckning deras tankar är representativa för andra som deltagit i Medieprojektet kan vi inte veta. De har dock valts ut för att representera en bredd i kontakt med Medieprojektets aktiviteter samt i journalistisk erfarenhet. Ytterligare en person blev tillfrågad att medverka men valde att avstå. Den aktivitet som denna person hade medverkat i finns dock ändå representerad i undersökningen.

I en sådan här undersökning kan man inte skilja undersökningsinstrument från den personen som genomför den. I forskning med kvalitativa metoder är forskaren instrumentet, vilket innebär såväl styrkor som svagheter. Det kan till exempel uppfattas som en svaghet att intervjufrågorna inte alltid ställs på exakt samma sätt till de olika intervjupersonerna. Enligt Mishler (1986) är dock skillnader i frågeställandet inte ett problem – utan nyckeln till framgång. Dubbeltydighet löser sig under samtalets gång, inte genom standardiserade frågor. Det är just genom att göra intervjun till ett samspel mellan intervjuare och intervjuperson som mötet och därigenom ökad förståelse kan uppkomma.

Intervjuerna i denna undersökning har skilt sig åt, det gemensamma har varit att få reda på om intervjupersonernas deltagande i Medieprojektet och hur man mer allmänt såg på rapportering om psykiatri och människor med psykiska sjukdomar. Det fanns en struktur i botten och sedan har intervjuerna anpassats. Anpassningen har gällt dels att intervjupersonerna haft olika erfarenheter av såväl Medieprojektet som att bevaka psykisk sjukdom som journalist, dels att genomgång av tidigare intervjuer lett till nya frågor som stämts av i senare intervju.

Som jag påpekat görs det i denna typ av undersökningar ingen åtskillnad mellan undersökningsinstrument och den som genomför undersökningen. Därför är det en poäng att påpeka att jag själv har erfarenhet av flera av Medieprojektets aktiviteter. Jag har lyssnat på

debatterna på JMG liksom konferensen i Stockholm och har vid två tillfällen berättat om mitt avhandlingsarbete vid utbildningsdagar för RSMH:s medlemmar.

Diskussion om resultaten

Denna utvärdering handlar om journalisterna. De är en av målgrupperna för RSMH:s Medieprojekt eftersom de skapar bilder i medierna, bilder som RSMH önskar nyansera för att därigenom bland annat påverka attityder hos allmänheten.

Det finns anledning att tro att medier påverkar hur människor i allmänhet uppfattar frågor kring psykisk sjukdom. Enligt dagordningsforskningen blir frågor som tas upp i medierna uppfattade som viktiga av allmänheten. Begränsat utrymme och journalistiska yrkesnormer gör att redaktionen ger utrymme åt vissa sakfrågor. Medborgarna har å sin sida begränsade möjligheter att sätta sig in i många frågor på en gång och använder medierna som hjälp att orientera sig. Enligt Maxwell McCombs (2006) kan ämnen antingen vara konkreta, vi möter dem i vår vardag, eller abstrakta, vi får kunskap om dem genom företrädesvis medier. I det senare fallet är dagordningens makt större. Det är därför intressant att journalisterna i undersökningen i huvudsak sysslar med nyheter och som kan förväntas nå en allmän publik, människor som inte särskilt har sökt sig till facktidskrifter eller medlemstidningar.

Inga negativa kommentarer uttalas om Medieprojektet i intervjuerna. Man kommer i och för sig ihåg sin medverkan i olika hög utsträckning, vilket är naturligt eftersom man medverkade på olika sätt och av olika anledningar. Men det som direkt sägs är positivt. Arvid Lagercrantz kommenterar att man skulle kunna tänka sig att det projektet fått kritik eftersom det skett våldsdåd av psykiskt sjuka förövare och nu ville RSMH nyansera den bilden – men att han inte sett någon sådan kritik.

Kanske kan de positiva reaktioner som kommer fram hänga samman med att man varit öppen med att man vill påverka mediebilderna – och varför man vill det, motverka att alla psykiska sjuka uppfattas som farliga. Det finns en medvetenhet inbyggd i projektet: att det är värdefullt att ha goda kontakter med media. Kanske var valet av projektledare också ett lyckokast.

Tommy Engman skapar möten mellan journalister och medlemmar i RSMH – mellan media och psykisk sjukdom – och är på sitt sätt ett möte i sig. Han har som journalist skrivit mycket

om just psykisk sjukdom och kan båda sidorna, som det sägs i undersökningen. Vilket möjligen underlättar en respekt åt båda håll.

I undersökningen *Mediebilderna av psykiatri och psykisk sjukdom i medier* (Rasmussen och Höjjer 2005) ses en koppling mellan psykisk sjukdom och farlighet. I intervjuerna uttrycks en förståelse för att människor som själva har psykiska sjukdomar kan uppleva detta negativt, men också att den rapporteringen som sker kring våldsbrott där förövaren är psykiskt sjuk ändå kan leda till att journalister går vidare med frågan kring hur situationen är för människor med psykiska sjukdomar i samhället idag – och varför det är som det är.

I Sverige har det hittills inte i någon större utsträckning undersökts hur bilder i medier kring psykisk sjukdom ser ut. Undersökningen *Mediebilderna av psykiatri och psykisk sjukdom i medier* (Rasmussen och Höjjer 2005) ger därför ett viktigt bidrag till kunskap om detta. Här undersöks rapporteringen i Aftonbladet, DN och SVT:s Rapport en månad hösten 2003. Jag anser att det är viktigt att tänka på att det var månaden efter att Sveriges utrikesminister mördades och en liten flicka knivdödades när hon var på dagis. Tidigare samma år hade flera spektakulära våldsdåd skett, där det psykisk sjukdom eller störd verklighetsuppfattning hos förövaren uppmärksammades. Att samhället inte på ett tillfredsställande sätt förmådde möta behovet av stöd hos många människor med psykiska funktionshinder hade uppmärksammats under några år, bland annat hade dåvarande socialminister Lars Engkvist föregående år kallat psykiatrireformen för ett misslyckande (DN 2002). När man tar del av resultaten i undersökningen anser jag att det är viktigt att vara medveten om att den är gjord i en speciell situation – i annat fall ser man på medierna lika onyanserat som de beskylls för att skildra psykisk sjukdom och farlighet. Här kan Medieprojektet ha en viktig roll just genom att inte bara försöka påverka journalister utan också utbilda medlemmar i kunskap om media.

I undersökningen *Mediebilderna av psykiatri och psykisk sjukdom i medier* ses också en annan förklaring till problemen, den hänger samman med få vårdplatser och bristande resurser. Däremot är det sällan som orsaken till psykisk sjukdom problematiseras. Detta är något som även journalister i undersökningen nämner. Joakim Lamotte, till exempel, säger att han gärna skulle vilja se mer av den debatten i medierna. Kanske hänger bristen på detta samman med andra saker som journalisterna tar upp. Det handlar om att man har lite kunskaper i ämnet, att man behöver kunna koppla frågan till ett sammanhang, att man inte kan låta en enskild fråga få för stort utrymme och så vidare. Den norska massmedieforskaren Lisbeth Morlandstø

(2006) har undersökt hur psykisk sjukdom skildras i norska medier. Hon skriver att journalister sällan problematiserar utan lätt hamnar i något liknande symbios med olika experter och chefspersoner, där experten ger trovärdighet åt artikeln och journalisten för ut budskapet att mer resurser behövs till psykiatrin. När journalisterna litar på, eller är beroende av, källor blir de sårbara, enligt Morlandstø, eftersom många expertkällor idag är duktiga på att hantera mötet med journalisterna.

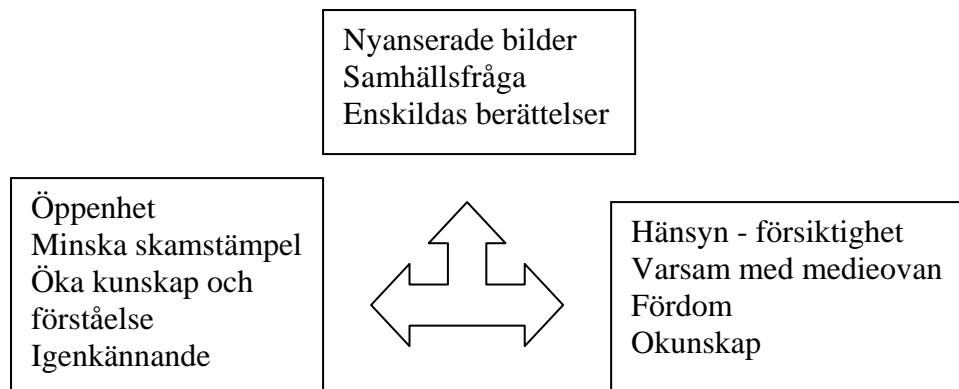
I detta kan kanske Medieprojektets skapande av möten, möten som kan generera kunskap och som tycks leda till närhet och förståelse, vara rätt ute. Intervjupersonerna säger själva att man inom journalistiken gärna gör som man alltid gjort, går till expert som man vet kan uttala sig kort och snärtigt. Men man nämner också att man vill ha kontakt, med brukare framför allt, men också med fler experter. Att man tycker att det är viktigt att forskare är aktiva och berättar om det som de har särskilda kunskaper om. Återigen kan det då här handla om möten. Eller om att komma fram i media. En undersökning från Nya Zeeland (Nairn 1999) gjordes för att se om bilderna påverkades positivt av att psykiatriker var källor. Den visar att de ofta lyfts fram som experter, men för att kunna påverka bilden i medier i positiv riktning, behöver psykiatriker känna till journalistikens villkor.

Det tycks som om journalisterna delar åsikten att det är viktigt att, och på vilket sätt som, situationen för människor med psykiska sjukdomar skildras i media. Rapportering kring våldsbrott kan i vissa fall leda vidare till fördjupning och uppföljning kring olika perspektiv. Hur så egentligen har skett vet vi inte. Morlandstø (2006) finner i sin undersökning i Norge att journalister säger att de vill visa på det vanliga kring psykisk sjukdom men att resultaten i tidningen blir ett annat.

I denna intervjuundersökning om RSMH:s Medieprojekt beskriver journalisterna att det kan finnas särskilda svårigheter och att det behövs kunskap. Jag uppfattar att journalisterna har att göra en avvägning mellan två viktiga delar: öppenhet och hänsyn. I öppenheten ligger att man skall granska (här kan det till exempel handla om psykiatri som samhällsfråga, förmår kommunerna möta behov hos människor med omfattande och långvariga psykiska funktionshinder som de har ansvar för efter psykiatrireformen). Det kan också ligga att man anser att läsare bättre tar till sig en historia som berättas om en identifierbar person, att man därför gärna vill ha människor som vågar framträda med namn och på bild.

I hänsyn finns bland annat att människor som inte är medievana har svårt att se konsekvenserna av att framträda, att det kan vara svårt för anhöriga. Detta är kopplat till fördomar kring psykisk sjukdom. Och kanske bristande kunskap, man blir antingen för försiktig eller onyanserad.

Figur 3 Nyanserade bilder – balansakt mellan öppenhet och hänsyn

Jag ser dock ingen motsättning mellan öppenhet och hänsyn. Snarare att de kan vara en del av varandra. Man kan vilja berätta en historia för att öka förståelse och minska fördomar – och man har en önskan till kunskap och kontakt med människor som kan och vågar berätta. Vilket ju är det som Medieprojektet arbetar för.

Det som också kommer fram i intervjuerna är att man ändå måste göra en avvägning. Det finns många grupper som vill föra fram sitt budskap i medierna. Journalisterna gör avvägningar från sitt yrkesmässiga kunnande. Man tycks anse att det är bra att Medieprojektet utbildar RSMH-medlemmar om medier. Medias representanter och RSMHs medlemmar är två intressenter som har olika roller – och det är en poäng om båda har kunskap om varandras förutsättningar och roller. I detta tycks det som om Medieprojektet har verkat för att underlätta detta möte.

Referenser

Creswell, John W (1998) *Qualitative Inquiry and research Design. Choosing among five Traditions*

Sage Publications

DN, Dagens Nyheter (2002) *Reformen ett misslyckande*

4 januari 2002

Kvale, Steinar (1997) *Den kvalitativa forskningsintervjun*

Studentlitteratur AB

McCombs, Maxwell (2006) *Makten över dagordningen. Om medierna, politiken och opinionsbildningen*

SNS Förlag

Mediesmart – en handbok

Utgiven av RSMH www.rsmh.se

Mishler, Elliot G (1986) *Research interviewing. Context and narrative*

Harvard University Press

Morlandstø, Lisbeth (2006) *Journalistikk som institusjonell praksis – utviklingshjemming og psykisk helse i pressen*

Universitetet Bergen, Norge

Nairn, Raymond (1999) *Does the use of psychiatrist as sources of information improve media depictions of mental illness? A pilot study*

Australian and New Zealand Journal of Psychiatry 1999; 33:583-589

Rasmussen, Joel och Höijer, Birgitta (2005) *Mediebilden av psykisk sjukdom och psykiatri i samband med våldsbrott. En studie av DN, Aftonbladet och Rapport.*

Örebro Universitet och RSMH

www.rsmh.se

Thomsson, Heléne (2002) *Reflexiva intervjuer*

Studentlitteratur AB

Hemsidor

DN, Dagens Nyheter

www.dn.se

Eva Johanssons artikelserie i Västervikstidningen

<http://www.evagun.se/texter/reportage/psyk/psyk.html>

GP, Göteborgs Posten

www.gp.se

RSMHs Medieprojekt – journalisterna

HSO, Handikappförbundens Samarbetsorgan
www.hso.se

JMG, Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet
www.jmg.gu.se

Paraplyprojektet
www.paraplyprojektet.se

PK, Publicistklubben
www.publicistklubben.se

PO-PON, Allmänhetens pressombudsman – Pressens OpinionsNämnd
www.po-pon.org

RSMH, Riksförbundet för Social och Mental Hälsa
www.rsmh.se

SPES, Riksorganisationen för SuicidPrevention och EfterlevandeStöd
www.spes.nu

SR, Sveriges Radio
www.sr.se

SVT, Sveriges Television
www.svt.se

Vårdalinstitutet
www.vardalinstitutet.net

Västerbottens Folkblad
www.folkbladet.nu

Västervikstidningen
www.vt.se

Bilaga – Om utvärderingens genomförande

Urval

Journalisterna som intervjuats har valts ut för att representera olika delar av Medieprojektet, men också så att de representerar olika journalistiska erfarenheter. Tanken är att på detta sätt kunna få en bred bild av erfarenheter och reflektioner. Således har journalister som sökt sig till projektet (antingen för att medverka vid konferens eller gå kurs) intervjuats, liksom journalister som bjudits in specifikt för att berätta. Journalister med lång erfarenhet har intervjuats, men också journalister som gick en kurs i samarbete med RSMH under sin utbildning till journalister liksom en lärare i journalistik. Journalisterna representerar olika medier, såväl etermedier som press, såväl lokal- som riksbevakning.

Ytterligare en journalist tillfrågades om intervju, men avböjde medverkan. Huruvida detta hade påverkat resultatet går naturligtvis inte att veta. Däremot kan påpekas att den aktivitet som journalisten medverkade i ändå beskrivs av annan journalist.

Metod och analys

I utvärderingen har jag utgått från en kvalitativ ansats och arbetat med individuella intervjuer och innehållsanalys för datainsamling och analys. Ett skäl att välja kvalitativ metod är behovet av att presentera detaljerad överblick av frågan (Creswell 1998), vilket jag uppfattar som önskvärt för en utvärdering av detta slag. Den kvalitativa forskningsintervjun handlar enligt Kvale (1997) om att försöka förstå omvärlden ur intervjupersonens perspektiv och blev ett naturligt val för insamlandet av information eftersom det just var de intervjuades perspektiv jag sökte.

Jag har gjort en typ av innehållsanalyser av de utskrivna intervjuerna där jag sökt kunskap om hur journalisterna resonerar kring Medieprojektet men även rent yrkesmässigt om psykiatri och människor med psykiska sjukdomar. Jag har letat efter meningsbärande enheter i texterna, alltså sådana textutsnitt (av varierande längd) som jag uppfattade skulle ge svar på mina frågor för att sedan söka mönster (Kvale 1997). I analysarbetet har jag i huvudsak letat efter manifest, klart uttalat, innehåll. Jag har strävat efter att hitta strukturer och har varvat lodrät analys, en intervju åt gången, med vågrät, liknande frågor i båda intervjuerna (Thomsson 2002).

Två intervjuer gjordes i början av sommaren 2006 och vid direkta möten. De övriga fem intervjuerna gjordes sensommar och hösten samma år och i telefon. Att inte samtliga intervjuer gjordes vid direkta möten har praktiska orsaker. Dels behövdes det finnas en viss flexibilitet så att intervjuerna fick plats i intervjupersonernas tid, dels (och i de flesta av fallen) fanns intervjupersonerna och intervjuaren långt från varandra och det hade krävt stora resurser såväl tidsmässigt som kostnadmässigt för att ordna direkta möten.

Intervjuerna har tagit mellan en knapp halvtimme till en knapp timma och spelats in på band. I ett av fallen fungerade inte det tekniska varför enbart anteckningar gjordes och sammanställdes efter intervjun och skickades till intervjupersonen. Samtliga intervjupersoner har för övrigt erbjudits att få den utskrivna intervjun skickad till sig, vilket de flesta också tackat ja till. Samtliga intervjupersoner tillfrågades också om min önskan att använda deras namn – vilket ingen vände sig emot.

Grunden för intervjuerna var att undersöka hur journalisterna deltagit i Medieprojektet och vad det inneburit då och i efterhand. De tillfrågades också om hur de såg på psykiatri och psykisk sjukdom allmänt ur sin yrkesmässiga erfarenhet. Att dra slutsatser hur detta påverkats av Medieprojektet måste man vara försiktig med, men resonemangen är i sig intressanta och faktum är: det är så journalisterna säger efter Medieprojektet.

Före intervjuerna arbetade jag fram en intervjumanual med huvudfrågorna:

1. Vill du börja med att berätta om din journalistiska erfarenhet?
2. På vilket sätt har du deltagit i Medieprojektets aktiviteter? Hur tycker du att det var?
3. Tycker du att Medieprojektet har gett dig kunskaper om psykisk ohälsa, människor med psykiska sjukdomar och psykiatrifrågor i stort?
(påverkan arbete, påverkan ser på området)
4. Tycker du att det finns intresse för att första journalistiska arbetssätt och de villkor som medier verkar inom?
(i Medieprojektet, generellt)
5. Vill du berätta om hur du tycker att det är att bevaka psykiatrifrågor och människor med psykiska sjukdomar?
6. Tycker du att psykiatrifrågor är viktiga att bevaka? Varför? På vilket sätt?

Egentligen handlade intervjuerna om tre delar: hur man deltagit i Medieprojektet, vad det lett till och hur man såg på psykisk sjukdom i journalistiskt arbete. Intervjuerna fick olika ingångar men dessa tre delar fanns alltid med. I intervjuer som gjordes senare fick ibland

RSMHs Medieprojekt – journalisterna

kompletterande frågor gentemot de första, vid genomläsning av tidigare intervjuer fick jag nya frågor eller ville stämma av saker som kommit fram.

Datainsamling, analys och skrivande har alltså varvats under arbetets gång. Presentationen av resultaten sker i fem delar, vilket innebär en viss upprepning. Tanken är dock att eftersom denna typ av undersökning innebär en tolkning – skall läsaren ges en möjlighet att själv göra egna reflektioner.